

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА Й СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL NATURE AND ESSENCE OF STATE REGISTRATION OF LEGAL ENTITIES

Змитрович Д.І.,
студентка

Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

У статті розглянуто проблемні питання адміністративно-правової природи й сутності державної реєстрації юридичних осіб, розкрито історичний аспект формування та становлення інституту державної реєстрації юридичних осіб, проаналізовані позитивні та негативні аспекти у сфері діяльності державної реєстрації.

Ключові слова: державна реєстрація, юридична особа, процедура оформлення, Єдиний державний реєстр, реєстраційна картка, передавальний акт, розподільчий баланс.

В статье рассмотрены проблемные вопросы административно-правовой природы и сущности государственной регистрации юридических лиц, раскрыт исторический аспект формирования и становления института государственной регистрации юридических лиц, проанализированы положительные и отрицательные аспекты в сфере деятельности государственной регистрации.

Ключевые слова: государственная регистрация, юридическое лицо, процедура оформления, Единый государственный реестр, регистрационная карточка, передаточный акт, разделительный баланс.

The article deals with the problematic issues of the administrative-legal nature and the essence of state registration of legal entities, discloses the historical aspect of the formation and formation of the institution of state registration of legal entities, analyzes positive and negative aspects in the field of state registration.

Key words: state registration, legal entity, registration procedure, single state register, registration card, transfer act, distributive balance.

Постановка проблеми. У сучасній Україні протягом останніх кількох років здійснюються заходи щодо створення умов, що сприяють підвищенню підприємницької діяльності, а також усуненню зайвого втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання, яке негативно впливає на підприємницьку діяльність. Право на підприємницьку діяльність закріплене в ст. 42 Конституції України. Державна реєстрація суб'єктів підприємництва є однією з найважливіших процедур, адже вона безпосередньо впливає на розвиток підприємництва й у цілому на розвиток економіки країни [1].

Стан опрацювання тематики дослідження. Теоретичним дослідженням правових засад інституту державної реєстрації юридичних осіб займалися такі вчені, як С.С. Савченко, М.П. Гурковський, Л.М. Дорошенко, В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, В.М. Бевзенко, Ю.В. Ващенко, Є.С. Герасименко, І.П. Голосніченко, І.С. Гриценко, Н.В. Кулак, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, О.С. Лагода, Р.С. Мельник, В.П. Тимошук, А.М. Школик та інші.

Мета статті – дослідити теоретичні та практичні питання щодо правової природи та сутності державної реєстрації юридичних осіб, а також прослідкувати еволюцію створення в Україні інституту державної реєстрації суб'єктів підприємництва.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науці адміністративного права немає єдності думок серед вчених не лише щодо визначення поняття «державна реєстрація», а й його сутності. З огляду на це державна реєстрація розглядається як спосіб державного регулювання суспільних відносин; функція державного управління, що доповнює й конкретизує такі загальні функції державного управління, як регулювання, контроль і облік [2].

Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності полягає в обов'язковій юридичній дії під час їх створення з метою їх легалізації, тобто надання суб'єктам формально-юридичних ознак суб'єкта права. Саме з реєстрації суб'єкта підприємництва він починає брати участь у господарсько-правовому обігу як загальновідома юридична чи фізична особа для органів державної влади та для третіх осіб. Метою державної реєстрації є превентив-

ний (попередній) контроль за законністю набуття, зміни чи припинення підприємницької правосуб'єктності.

Для країни як для регулятора суспільно-політичних відносин важливо мати єдиний облік суб'єктів підприємницької діяльності.

Державну реєстрацію юридичних осіб відносять до неюрисдикційних адміністративних проваджень, вважаючи, що специфіка сфери виконавчо-розпорядчої діяльності, правові положення, методи й засоби правової регламентації, які використовуються органами реєстраційної діяльності, визначають адміністративно-правову природу й сутність державної реєстрації юридичних осіб. Наприклад, Ю.М. Козлов під терміном «державна реєстрація» розуміє акт офіційного визнання законності відповідних дій і правових актів. Д.М. Бахрах тлумачить реєстрацію як перевірку законності фактів, їх офіційне визнання й подальший облік. С.О. Бородовський та Н.О. Бородовська під державною реєстрацією розуміють вчинення легальних дій компетентним органом щодо визначеного нормативним актом юридичного факту або одного з його елементів [3].

У юридичній літературі одним з досить розповсюджених поглядів на державну реєстрацію суб'єктів підприємництва є його трактування як умови здійснення підприємницької діяльності. Ця позиція вчених підтверджується в законодавстві України. Законодавець трактує державну реєстрацію досить широко, пов'язуючи з нею не лише процес створення, придбання статусу, а й припинення суб'єкта, позбавлення його статусу підприємця. Тому державну реєстрацію як умову здійснення підприємництва варто розглядати як одну із складових частин ширшого поняття – державної реєстрації у сфері підприємництва, що включає також реєстрацію припинення, позбавлення статусу підприємця тощо. З одного боку, державна реєстрація є одним з етапів створення юридичних осіб і закріплення статусу фізичних осіб, а з іншого — певною процедурою, пов'язаною з діяльністю органів державної реєстрації, що здійснюють попередній державний контроль за входженням суб'єктів у підприємницький обіг, отже, є формою державного регулювання підприємницької діяльності.

Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності як «процедура оформлення ініціативи юридичної чи фізичної особи здійснювати самостійну, систематичну, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку» вперше була регламентована в національному законодавстві Законом України «Про підприємництво», прийнятим 7 лютого 1991 року [4].

Адже для країни як для регулятора суспільно-політичних відносин важливо мати єдиний облік суб'єктів підприємницької діяльності.

Для розбудови системи державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності були прийняті закони, які регламентують порядок утворення та діяльності окремих видів юридичних осіб: Закон України від 19.01.1991 р. № 1576 «Про господарські товариства», Закон України від 27.03.1991 р. № 887 «Про підприємства в Україні», Закон України від 20.12.1991 р. № 2009 «Про селянське (фермерське господарство)», Закон України від 16.06.1992 р. № 2460 «Про об'єднання громадян» [9; 10; 11; 12].

На практиці суб'єкти правовідносин, які брали участь у процесі оформлення державної реєстрації, мали низку проблем, що заважало оперативності проведення процедури. Ці проблеми були такими:

- відсутній перелік документів, що подаються для державної реєстрації суб'єктів підприємництва (або він був не чітким);
- не існувало єдиного алгоритму реєстрації як суб'єктів підприємництва, так і непідприємницьких організацій із встановленням для їх державної реєстрації відповідних органів;
- не встановлено єдиної форми посвідчення про реєстрацію;
- нормативні акти не регламентували процедуру реєстрації змін до установчих документів юридичних осіб;
- не прописана процедура реєстрації скасування державної реєстрації.

Вже 15 травня 2003 року був прийнятий Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» № 755. Відповідно до Закону було введено єдиний механізм реєстрації суб'єктів господарювання всіх організаційно-правових форм і форм власності; реалізовано заявницький принцип створення нової юридичної особи або фізичної особи – підприємця та частково принцип «єдиного вікна» у сфері реєстрації; спрощено порядок реєстрації саме для підприємців; скорочено термін реєстрації за рахунок впровадження електронного обліку; введено правове регламентування процедури державної реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців; призначено єдиного методолога з питань державної реєстрації суб'єктів господарювання – Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва; створено інститут державних реєстраторів, який забезпечує процес реєстрації та несе відповідальність за правильність процедур реєстрації; створено Єдиний державний реєстр юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців; автоматизовано роботу державного реєстратора за рахунок повної обробки (введення, коригування і відправки/отримання даних до/з Єдиного державного реєстру) [6].

З огляду на необхідність гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС 26 листопада 2015 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [5].

Цей Закон є важливим для нормативно-правової бази нашої країни, оскільки він робить наше законодавство відповідним до загальноєвропейської норми, що позитивно вплине на відносини України з ЄС як в політичному, так

і в економічному просторі. Єдність нормативно-правової бази стає якісним підґрунтям для розвитку ділових відносин не лише між урядами країн, а й між звичайними мешканцями, оскільки спільна законодавча база є важливим аспектом у прагненні вступу України до ЄС.

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» ми можемо прослідкувати, на яких *принципах* базується державна реєстрація юридичних осіб:

- 1) обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі;
- 2) публічності державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі та документів, що стали підставою для її проведення;
- 3) врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією, та особливостей державної реєстрації виключно цим Законом;
- 4) державної реєстрації за заявницьким принципом;
- 5) прийняття документів для державної реєстрації та здійснення державної реєстрації за принципом екстериторіальності в межах України;
- 6) єдності методології державної реєстрації;
- 7) об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у Єдиному державному реєстрі;
- 8) внесення відомостей до Єдиного державного реєстру лише на підставі та відповідно до цього Закону;
- 9) відкритості та доступності відомостей Єдиного державного реєстру [6].

Дотримання наведених принципів є головним аспектом у сфері державної реєстрації юридичних осіб. Ці принципи є важливим елементом у механізмі правового регулювання відносин, вони визначають основи правового впливу на відповідні відносини за участю суб'єктів підприємництва.

Аналіз статті 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» дає можливість виділити такі *ознаки* державної реєстрації юридичних осіб:

- 1) засвідчення державою фактів створення або припинення юридичної особи, зміни відомостей про неї у відповідному державному реєстрі;
- 2) вчинення інших реєстраційних дій;
- 3) внесення записів до відповідних державних реєстрів [6].

Якщо торкнутися питання засвідчення державою фактів про створення або припинення юридичної особи, то для того, щоб організація, намір про створення якої висловили засновники шляхом оформлення установчих документів, перетворилась на суб'єкт права (суб'єкт господарювання), який має право- і дієздатність, – юридичну особу, необхідно його зареєструвати в установленому законодавством порядку. Тобто юридична особа створюється за рішенням її засновників, проте з підтвердженням (засвідченням) цього факту шляхом державної реєстрації, набуваючи як статусу юридичної особи взагалі, так і статусу суб'єкта підприємницької діяльності безпосередньо. Що стосується вчинення інших реєстраційних дій, то державна реєстрація юридичних осіб, окрім функцій, що встановлюють правосуб'єктність та статус особи, має і суто статистичну мету, яка полягає у внесенні відповідних відомостей про юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців до спеціальної автоматизованої системи збирання, накопичення, захисту, обліку та надання інформації. Відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, є відкритими, отже вони можуть бути надані за відповідну плату на запит зацікавленої особи. Внесення записів до відповідних державних реєстрів відбувається на підставі прийнятого рішення про державну реєстрацію.

Важливим для розуміння є принцип роботи управління державної реєстрації. Основним завданням управління є забезпечення реалізації державної політики у сфері державної реєстрації, що можна окреслити такими пунктами:

– державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, тобто офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних записів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;

– державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, тобто офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій відповідно до законодавства.

Функції управління відповідно до завдань та повноважень:

1) забезпечення прийому документів, поданих для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців до моменту набуття чинності порядку взаємодії між реєстраторами;

2) забезпечення проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відповідно до законодавства;

3) забезпечення надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відповідно до законодавства;

4) вжиття в межах компетенції заходів щодо ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;

5) забезпечення формування і ведення реєстраційних справ юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;

6) проведення аналізу та опрацювання інформації з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;

7) сприяння висвітленню в засобах масової інформації матеріалів щодо стану державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;

8) інформування міського голови та першого заступника міського голови про стан державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;

9) представлення у встановленому порядку інтересів Управління в судах та інших органах під час розгляду правових питань і спорів;

10) здійснення інших повноважень згідно з чинним законодавством [7].

Сформулюємо свою практичну позицію, що буде містити порядок проведення державної реєстрації юридичної особи, передбачений статтями 24, 25–27 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Перелік документів для проведення державної реєстрації юридичної особи встановлений статтею 24 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Документи можуть бути подані особисто або надіслані поштовим відправленням з описом вкладення, або подані в електронній формі [6].

Обов'язкові документи. Заповнена реєстраційна картка, що включає:

– реєстраційну картку (Форма 1) – на проведення державної реєстрації юридичної особи, утвореної шляхом заснування нової юридичної особи;

– або реєстраційну картку (Форма 2) – на проведення державної реєстрації юридичної особи, утвореної шляхом реорганізації діючої (діючих) юридичної особи (юридичних осіб) у результаті злиття, поділу, виділу або перетворення. До реєстраційної картки може бути подана як додаток заява щодо обрання юридичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість за формою, затвердженою центральним органом

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Додаткова інформація. У разі подання документів поштовим відправленням справжність підпису заявника на реєстраційній картці повинна бути нотаріально засвідчена.

Рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи (примірник оригіналу, ксерокопія, нотаріально засвідчена копія):

– протокол загальних чи установчих зборів засновників або рішення засновника.

– Два примірники установчих документів:

– статут або положення, або засновницький договір

прошивається, пронумеровується та підписується засновником (засновниками) або уповноваженими особами. Статут не подається під час створення юридичної особи на підставі модельного статуту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України. У реєстраційній картці проставляється відповідна відмітка з посиланням на типовий установчий документ. Адміністративний збір не справляється.

Додаткові документи:

1) документ, що засвідчує повноваження (довіреність, доручення тощо), якщо документи подаються представником;

2) документ про надання земельної ділянки у власність або в оренду для створення фермерського господарства. Це може бути:

– копія Державного акта на право приватної власності засновника на землю;

– копія Державного акта на право постійного користування землею засновником;

– копія договору про право користування землею засновником, зокрема на умовах оренди;

3) документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торговельного, банківського або судового реєстру, які мають бути легалізовані в установленому порядку, якщо засновником є іноземна юридична особа;

4) передавальний акт (для створення юридичної особи у результаті злиття, приєднання або перетворення);

5) розподільчий баланс (для створення юридичної особи у результаті поділу або виділу);

6) копія рішення органів Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України про надання дозволу на узгоджені дії або на концентрацію суб'єктів господарювання (для створення юридичної особи, яка може займати монопольне становище на ринку). Важливим є строк надання послуги: державна реєстрація юридичної особи здійснюється у день надходження документів, передбачених цим Законом (стаття 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців») [6].

Результатом надання послуги є один примірник оригіналу установчих документів юридичної особи та виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців – протягом 24 годин, крім вихідних та святкових днів, після отримання державним реєстратором від органів статистики, державної фіскальної служби, Пенсійного фонду України даних про взяття на облік юридичної особи (стаття 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»). Всі документи повинні подаватися державною (українською) мовою [8].

Висновки. Отже, аналізуючи адміністративно-правову природу й сутність державної реєстрації юридичних осіб, ми можемо дійти висновку, що це питання стає важливим законодавчим і правозастосовним завданням, що потребує теоретичного дослідження та вдосконалення. Саме за допомогою державної реєстрації юридичних осіб держава задовольняє інтереси суб'єктів для досягнення соціально корисних результатів. Державна реєстрація є необхідною та обов'язковою умовою для здійснення підприємницької діяльності юридичними особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Савченко С.С. Реєстраційні процедури в діяльності органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2012. 18 с.
3. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України: академічний курс: підруч.: у 2 т. Т. 1. Київ: Юрид. думка, 2004. 584 с.
4. Про підприємництво: Закон України № 698 від 07.02.1991 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.
5. Кулак Н.В. Створення в Україні інституту державної реєстрації суб'єктів підприємництва. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1288%3A120516-12&catid=157%3A4-062016&Itemid=196&lang=ru.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 трав. 2003 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
7. Управління державної реєстрації / Офіційний веб-портал Кременчуцької міської ради та виконавчого комітету. URL: <https://kremen.gov.ua/index.php/branches/department/292>.
8. Офіційний сайт Департаменту державної реєстрації та нотаріату. URL: <http://ddr.minjust.gov.ua/uk/>.
9. Про господарські товариства: Закон України від 19.01.1991 року № 1576-XII (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
10. Про підприємства в Україні: Закон України від 27.03.1991 р. № 887 із змін. та доп. на 01.04.1998р. Світ бух. обліку. 1998. № 4. С. 46–61.
11. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України від 20.12.1991 р. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 14. Ст. 186.
12. Про об'єднання громадян: Закон України від 16.06.1992 р. № 2460-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>.